

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Upprop

Främmande arter i Västra Götaland 2015

Örnborg Kyrkander
Biologi & Miljö AB

Örnborg Kyrkander Biologi & Miljö AB

2015-09-14
www.biologiochmiljo.se

Uppdragstagare: Örnborg Kyrkander Biologi & Miljö AB
Uppdragsgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands Län
Omslagsbild: Gustav Johansson, Hydrophyta

Produktion: Arkoform AB Falköping

Insamling av information hösten 2015

Främmande invasiva arter i Västra Götalands Län

Arter som inte finns naturligt i Sverige utan introduceras, avsiktligt eller oavsiktligt, kallas för "främmande arter". Idag finns det drygt 2 000 främmande arter. Vissa av dess får en sådan spridning att de hotar biologisk mångfald, påverkar människors och djurs hälsa eller innebär samhällsekonomiska kostnader. Dessa särskilt problematiska arter kallas för "invasiva främmande arter". Vissa områden eller kommuner drabbas hårdare än andra. För att förhindra stor påverkan och därmed höga kostnader kan det därför vara klokt att reagera på ett tidigt stadium.

För att få förbättrad kunskap kring vissa främmande invasiva arter i Västra Götalands län, och därmed på ett tidigt stadium upptäcka om arterna får en plötsligt ökad spridning, låter Länsstyrelsen i Västra Götalands län just nu genomföra ett projekt som syftar till att få så god kunskap som möjligt kring utvalda arter.

Informationen kommer att samlas in genom en enkätundersökning samt uttag av data från Artportalen hösten 2015, och omfattar ett antal utvalda terrestra, limniska (sötvatten) och marina arter. Denna ökade kunskap ska bland annat användas i arbetet med Miljömålen, särskilt "Ett rikt växt- och djurliv" och "Levande sjöar och vattendrag". Den ökade kunskapen ska också vara ett redskap för att upptäcka invasiva främmande arter, som möjligen går att åtgärda, om de upptäcks på ett tidigt stadium. Datainsamlingen kommer att sammanställas i en rapport med jämförelse av utbredningen av arterna i länet 2009 som presenterades i rapporten Främmande arter i Västra Götalands län, 2009:02.

Följande informationsblad är tänkt att fungera som underlag inför enkätundersökningen som genomförs under hösten 2015 och för inrapportering av data till Artportalen. Informationsbladet får gärna spridas vidare till föreningar och allmänhet för att underlätta inrapporteringen av arterna. Stora delar av texten i informationsbladet är tagen från den rapport länsstyrelsen sammanställde 2009.

Enkätundersökningen riktas till kommuner, vattenvårdsförbund och vattenråd. Information om förekomst av arterna kommer också att samlas in från föreningar och privatpersoner genom uttag från Artportalen. Kommuner, vattenvårdsförbund, vattenråd och allmänheten uppmanas därför att via www.artportalen.se rapportera in fynd av de utvalda främmande invasiva arterna.

Observera!

Allmänhetens rapportering kan endast göras via www.artportalen.se och ej per telefon eller post. Är du ny rapportör? På Artportalen hittar du en bra Kom igång – guide!

All rapportering inom detta projekt måste göras senast 2015-11-15.

Arbetet genomförs av Örnborg Kyrkander Biologi & Miljö AB på uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Företaget har mångårig kunskap om främmande invasiva arter i Sverige och andra länder och arbetar såväl med inventering av arter som med åtgärder. En specialisering kring limniska arter (sötvattensarter) har inneburit att företaget skrivit rapporter angående problematik och åtgärdsmetoder på uppdrag av såväl Naturvårdsverket som Havs- och Vattenmyndigheten.

Vi vill på förhand tacka er som hjälper till att rapportera fynd av främmande invasiva arter – er insats är viktig!

Uppropet innefattar följande arter:

1. **Jätteloka** - *Heracleum mantegazzianum*
2. **Vresros** - *Rosa rugosa*
3. **Pestskräp** - *Petasites hybridus*
4. **Blomsterlupin** - *Lupinus polyphyllus*
5. **Jättebalsamin** - *Impatiens glandulifera*
6. **Jättegröe** - *Glyceria maxima*
7. **Kanadensiskt gullris** - *Solidago canadensis*
8. **Blekbalsamin** - *Impatiens parviflora*
9. Svamp som orsakar **almsjuka** - *Ophiostoma novo-ulmi*
10. **Asksjuka/Askskottssjuka** - *Chalara fraxinea*
11. **Parkslide** - *Fallopia japonica*
12. **Skunkkalla** - *Lysichiton americanus*
13. **Spansk skogssnigel (mördarsnigel)** - *Arion lusitanicus*
14. **Mink** - *Mustela vison*
15. **Kanadagås** - *Branta canadensis*
16. **Sjögull** - *Nymphoides peltata*
17. **Vattenpest (vanlig och smal)**- *Elodea canadensis*, *Elodea nuttallii*
18. **Signalkräfta** - *Pacifastacus leniusculus*
19. **Kinesisk ullhandskrabba** - *Eriocheir sinensis*
20. **Laxdjävul (laxparasit)** - *Gyrodactylus salaris*
21. **Vandarmussla** - *Dreissena polymorpha*
22. **Japansk sargassotång** - *Sargassum muticum*
23. **Amerikansk knivmussla** - *Ensis directus*
24. **Amerikansk hummer** - *Homarus americanus*
25. **Japanskt jätteostron** - *Crassostrea gigas*
26. **Slät havstulpan** - *Amphibalanus improvisus*
27. **Svartmunnad smörbult** - *Neogobius melanostomus*

TERRESTRA ARTER

1. Jätteloka - *Heracleum mantegazzianum*

Jätteloka är en av Europas största örter och kan bli 4-5 meter hög och ha en stam på 5-10 cm i diameter.

Spridning av arten sker endast via frön och om växten får gro i passande miljö kan den stå där i uppemot 12 år. Dominans av närområdet ser snabbt då de flesta frön faller inom 4 meter från moderplantan. Arten kan täcka upp hektarstora områden och skugga ut 80 % av de underliggande växterna vars diversitet då minskar.

Saften från växten kan göra huden känslig för solljus under många år.

2. Vresros - *Rosa rugosa*

Vresrosen är en buske med ursprung i Östra Asien. Artens salttålighet gör att den sprids vid vägar och längs havsstränder. En del av spridningen sker via frukter eller frö som kan flyta i söt- eller saltvatten i upp till 40 veckor.

Problematiskt med vresrosen är att den skuggar ut mindre arter och förändrar på så sätt livsmiljön för både flora och fauna. Resultatet blir en sänkning av den lokala diversiteten.

3. Pestskräp - *Petasites hybridus*

Pestskräp är en flerårig ört med blad som kan blir mycket stora. Bladskivorna kan bli upp till en meter breda, de är rundade med hjärtlik bas och bladundersidan är grön eller något gråluden.

Pestskräp blir ca 50 cm hög och sprider sig mestadels med vegetativa utskott. Arten kan snabbt skugga ut och dominera större områden.

TERRESTRA ARTER

4. Blomsterlupin - *Lupinus polyphyllus*

Blomsterlupinen är en flerårig ört som kan bli över en meter hög, med violetta, rosa eller vita blommor i täta toppställda klasar.

Arten har en eutrofierande effekt (m h a kvävefixerande symbiont) på omgivande mark och växer p.g.a. det väldigt fort. Näringen kan också användas av andra snabbväxande växter vilket är ett hot mot den lokala diversiteten.

Blomsterlupinen har värde som tillgång för insektsfaunan men spridningen upplevs på flera håll som problematisk.

5. Jättebalsamin - *Impatiens glandulifera*

Jättebalsamin är en ettårig högväxande ört med rosa blommor och några centimeter bred stam. Arten kan bli upp till 3 meter hög och klassas i Sverige som en av de fem mest aggressivt invasiva arterna. Arten kan producera fler än 4000 frön och den har en mycket effektiv fröspridning eftersom frukterna skjuter iväg kaskader av frön i små explosioner.

Att arten är hög innebär att den skuggar ut underliggande vegetation och minskar den lokala artdiversiteten. Eftersom jättebalsaminen har en så pass god regenerationsförmåga är den svår att utrota och enligt beräkningar skulle detta i England och Wales kosta 210-240 miljoner Euro.

6. Jättegröe - *Glyceria maxima*

Jättegröe är ett mycket storväxt gräs med krypande jordstam, den växer i vatten och bildar vidsträckta bestånd. Jättegröe kan nå en höjd av 2,5 meter.

Arten växer vanligtvis på stränder till vattendrag med svaga strömmar och vid sjöar. En studie har dock visat att gräset ibland kan få fäste även i snabbflytande vattendrag och totalt stoppa upp dessa. Resultatet kan bli en bitvis syrefri sumpmark. Detta är en stor förändring för ekologin och många arter utrotas lokalt. Arten kan även dominera sin närmiljö genom utskuggning av mindre växter.

TERRESTRA ARTER

7. Kanadensiskt gullris - *Solidago canadensis*

Kanadensiskt gullris är en högväxt, flerårig ört som blir mer än en meter hög. Den blommar med gula blommor i augusti - september.

Som många andra högväxta örter skuggar det kanadensiska gullriset ut lägre växtlighet och kan komma att dominera större områden. Växten är en stor källa för hösnuva och pollenallergi. Den kan också agera värd för skadeinsekter.

8. Blekbalsamin - *Impatiens parviflora*

Blekbalsamin är en giftig ettårig lågväxt till medelstor ört med små blekgula uppräta blommor.

Arten började dyka upp i Skaraborg för ca 20 år sedan men ökar nu explosionsartat. Den bildar enhetliga bestånd eftersom andra växter inte tål dess effektiva beskuggning och den har en mycket effektiv fröspridning eftersom frukterna skjuter iväg kaskader av frön i små explosioner.

9. Svamp som orsakar **almsjuka** - *Ophiostoma novo-ulmi*

Almsjuka är en svampsjukdom som angriper almar. Sjukdomen sprids både av almsplintborrar som transporterar sporer mellan träd de besöker och från träd till träd via rotkontakt. Almsjukesvampen växer i trädets näringsbanor, varvid dessa täpps igen så almen vissnar. Även friska, unga almar drabbas och tiden från insjuknande till död kan handla om månader eller några år.

I alléer och vid gamla herrgårdar är gamla grova almar viktiga både för biologisk mångfald samt för estetiken. Almsjuka beror på två olika svamparter och trots mångårig bekämpning fortsätter den aggressivare svamparten att sprida sig.

TERRESTRA ARTER

10. Asksjuka/Askskottssjuka - *Chalara fraxinea*

Askskottssjuka är en svampöverförd smitta som dödar askar, både gamla och unga. Vid askskottssjuka får askarna bruna fläckar på bladen och vid bladärr. Knopparna torkar och det bildas döda skott.

Infektionen sprider sig med vinden in i kvistar och grenar och sedan in i stammen. En ask som varit infekterad länge uppvisar synbara röda och gulbruna fläckar på grenar och stammar. Man ser även grenar och skott som är helt döda.

11. Parkslide - *Fallopia japonica*

Parkslide är en storväxt, bambuliknande ört som blommar med vita blommor i september - oktober. Arten har etablerat sig som ett aggressivt och svårutrotat ogräs. Växten sprider sig via långa rhizom (jordstammar) och rotsystemet utsöndrar ett ämne som är giftigt för andra växter.

Parkslide anses vara en de mest invasiva växtarterna utmed vattendrag i stora delar av Europa. På enstaka platser, t.ex. längs med Viskan, har den rapporterats ”ta över” och dominera strandvegetationen utmed vissa sträckor. I Storbritannien beskrivs hur arten växer genom grunden och in i hus och numera är det flera banker som inte beviljar lån till hus som planerar att byggas på tomter med känd förekomst av parkslide.

Arten är ännu ej klassad som invasiv i Sverige.

12. Skunkkalla - *Lysichiton americanus*

Skunkkallan är en långlivad och storväxt perenn ört som trivs i kärr, våta skogar och längs vattendrag. Arten blommar med gula blommor tidigt på våren och luktar lite sötaktigt och kvalmigt. Varje planta kan ta up till en kvadratmeter markyta i anspråk.

Arten kan bilda stora bestånd, speciellt vid stränder och sumpskogar, och skugga övrig vegetation vilket är ett hot mot den biologiska mångfalden. Särskilt längs vattendrag finns en stor risk för spridning.

Arten är ännu ej klassad som invasiv i Sverige.

TERRESTRA ARTER

13. Spansk skogssnigel (Mördarsnigel) - *Arion lusitanicus*

Den spanska skogssnigeln är nära släkt med vår skogssnigel. Arten har kommit att bli ett vanligt inslag i den svenska faunan och 99 % av förekomsterna är från mänskligt påverkad mark.

Spansk skogssnigel är känd för att göra stor åverkan på stadsnära naturmiljöer och trädgårdar och äter det mesta. Sniglarnas slem bör tvättas av från grönsaker och frukter före konsumtion då det kan innehålla *E. coli*-bakterier. Milda vintrar i kombination med blöta somrar gynnar sniglarna.

14. Mink - *Mustela vison*

Mink är en allätare med varierad föda bestående av fåglar, fisk, kräftdjur, smågnagare, kanin och hare. Arten började införas från Nordamerika till Europa och Sverige redan på 1920-talet. På 70-talet exploderade de svenska kustpopulationerna efter upprepade större rymningar och utsläppningar.

Minken har stor effekt på förekomsten av de flesta djurgrupper och påverkar därför hela ekosystem. Häckande markfåglar såsom tobisgrissla och tordmule försvinner på platser dit minken tagit sig. Arten har en ekonomisk påverkan då den äter tamfåglar och fisk i odling.

15. Kanadagås - *Branta canadensis*

Kanadagåsen är en stannfågel men håller sig under vinterhalvåret i de södra delarna av landet.

Kanadagåsen är ett uppskattat jaktbyte och har ibland planterats in av denna orsak.

Problematiskt med arten är att den förorenar badstränder med sin spillning och att den äter grödor av olika slag.

S Ö T V A T T E N S A R T E R

16. Sjögull - *Nymphoides peltata*

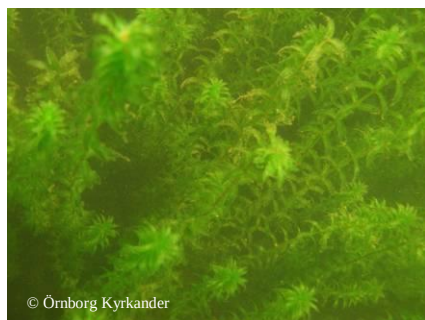

© Örnberg Kyrkander

Sjögull är en gul flytbladsväxt som påminner om gul näckros. Sjögull har dock, till skillnad från vår inhemska gula näckros, mindre flytblad och flikiga kronblad.

I de vatten sjögull förekommer kan arten växa så tätt att det är omöjligt att fiska, åka båt eller bada i området. Problemet med sjögull upplevs som mycket stort på dessa platser. Flera kommuner i Sverige genomför kostsamma åtgärder mot sjögull varje år och nya metoder provas och utvärderas. De senaste åren upplevs tillväxten som högre än tidigare.

17. Vattenpest (vanlig och smal)- *Elodea canadensis*, *Elodea nuttallii*

© Örnberg Kyrkander

Både vanlig och smal vattenpest bildar slingor med stälkar som kan bli från någon decimeter upp till ett par meter långa. Bladen sitter i kransar eller "kragar" längs stälken. Smal vattenpest har generellt något smalare och mer inåtböjda blad än vanlig vattenpest.

Vattenpestarterna bildar täta bestånd – som tjocka mattor – som kan sträcka sig ända upp till vattenytan. Den täta massan av växtmaterial hindrar solljuset från att tränga ner i vattnet och förändrar miljön för andra växter och djur. Vattenpestarterna kan därmed tränga ut andra växtarter. Täta bestånd av vanlig vattenpest respektive smal vattenpest kan ställa till stora problem för båttrafik och fiske.

18. Signalkräfta - *Pacifastacus leniusculus*

© Örnberg Kyrkander

Signalkräftan är en introducerad art som huvudsakligen lever på steniga bottnar med goda syreförhållanden. Signalkräftan är bärare av sjukdomen kräftpest som är dödlig för den inhemska flodkräftan.

P.g.a. parasitsjukdomen är återintroduktion av flodkräfta omöjlig på platser där signalkräfta finns. 95 % av Sveriges flodkräftor har slagits ut sedan introduktionen av signalkräfta.

SÖTVATTENSARTER

19. Kinesisk ullhandskrabba - *Eriocheir sinensis*

Den kinesiska ullhandskrabban förekommer längs den svenska kusten och i vissa sjöar t.ex. Vänern. Krabban lever en stor del av sitt vuxna liv i söt- och brackvatten, ofta nedgrävda i mjukbotten t.ex. flodbankar. Fortplantning måste dock ske i saltvatten.

Den kinesiska ullhandskrabban är en mycket invasiv art. Den orsakar en del problem för fisket genom att den tar sig in i fiskeredskap. Den kan också vara smittbärare av kräftpest, vilket skulle kunna påverka förekomsten av flodkräfta.

20. Laxdjävul (laxparasit) - *Gyrodactylus salaris*

Laxdjävul är en sötvattenlevande parasit som angriper framför allt laxyngel.

Vuxna fiskar är inte lika känsliga som yngel och smolt. Även Öring, både vuxen och yngel, kan bli angripna, men infektionen brukar inte vara dödlig, vilket ofta är fallet med laxyngel som drabbas. Flera norska älvar har blivit hårt drabbade av parasiten med följd att laxen i dem har minskat kraftigt.

21. Vandarmussla - *Dreissena polymorpha*

Vandarmusslan kan bli ca 25 - 40 mm lång och kallas också zebarmussla p.g.a. det karaktäristiska mönstret på skalet. Skalet är spetsigt triangelformat och varierar från nästan helt svart till opigmenterat. Äldre individer får ofta en jämnare mörkt brun färg.

Musslan kan snabbt komma att dominera ett område och de täta kolonierna kan ändra den fysiska miljön för många andra arter.

Vandarmusslan kan också bli en allvarlig födokonkurrent till andra filtrerande arter.

M A R I N A A R T E R

22. Japansk sargassotång - *Sargassum muticum*

Japansk sargassotång kallas också sargassosnärja. Den är flerårig men dess utseende varierar under året. Den sitter fast vid underlaget med en flerårig del och växer och grenar ut sig under vår och sommar. Sommartid kan dessa ettåriga skott göra att fullvuxna exemplar av algen på svenska västkusten blir 1,5–2 m långa, men 4 m långa exemplar har hittats.

Sargassotången växer högt och tätt och minskar mängden solljus på bottenarna vilket kan tänkas vara ett hot mot andra alger.

Drivande, ofta meterlånga plantor kan trassla in sig i fiskeredskap och båtpropellrar samt sätta igen vattenintag. Algen orsakar problem inom vattenbruket genom att växa på rep och odlingskassar och i hamnar genom att fästa på kajer, bojar och pontoner.

23. Amerikansk knivmussla - *Ensis directus*

Amerikansk knivmussla ser ut som en gammeldags rakkniv och anlände till Sverige 1982, troligen med en båts barlastvatten från Amerika. Nu finns den i Bohuslän och Halland.

Den amerikanska knivmusslan konkurrerar med andra sandlevande musslor (filtrerare). Om populationen av knivmusslor blir mycket stor i ett område kan detta påverka strukturen i stort hos samhället av bottenlevande arter. Knivmusslor kan skada fiskenät och trålar på bottenarna, vilket orsakar ekonomisk skada för fisket.

24. Amerikansk hummer - *Homarus americanus*

Amerikansk hummer är både påtagligt större och tyngre än europeisk hummer, med extremt stora klosaxar.

Arten är främmande i svenska vatten och kan medföra introduktion av nya och mycket allvarliga sjukdomar och parasiter som kan drabba både vår inhemska europeiska hummer och andra skaldjur.

M A R I N A A R T E R

25. Japanskt jätteostron - *Crassostrea gigas*

Det japanska jätteostronet växer fort och är tåligt mot påverkan. Det kan bilda täta bestånd på hårda underlag och därmed konkurrera med andra fastsittande organismer om yta.

Det japanska jätteostronet bildar kraftiga rev på havsstränder, vilket förändrar strömmar och mikrohabitat. I många länder där arten införts har andra filterare fullständigt konkurrerats ut. Skalen är vassa och kan skada människor.

26. Slät havstulpan - *Amphibalanus improvisus*

Slät havstulpan är en av nio arter av havstulpaner i vattnen runt Sverige. Den blir ca 10 mm i diameter och har vitt eller gråvitt kalkskal. Djuret är oftast ganska platt med en maxhöjd på ca 6 mm (men kan växa till på höjden om det är trångt om utrymme) samt slätt på ytan.

Slät havstulpan kan konkurrera med andra organismer om utrymme. Som påväxt på fartygs- och båtskrov har arten bekämpats med hjälp av giftiga bottenfärger som är starkt giftiga för havsmiljön i stort. Inom vattenbruk är det problem med påväxt av havstulpaner på musslor och ostron och odlingskonstruktioner. De kan också sätta igen intag vid kraftverk.

Vassa skal av slät havstulpan kan skada människor.

27. Svartmunnad smörbult - *Neogobius melanostomus*

Svartmunnad smörbult är en bottenlevande fisk som har sitt ursprung i Kaspiska havet men som spridit sig till Europa och Nordamerika.

Den svartmunnade smörbulten är en invasiv art med hög reproduktionstakt och hög tålighet mot miljöfaktorer. Det finns risk för att den kan komma att konkurrera med andra bottenlevande arter som svart smörbult, tånglake och skrubbskädda.

Upprop 2015

En enkätundersökning gällande arterna i foldern riktas till kommuner, vattenvårdsförbund och vattenråd.

Enkäten skickas ut och tas emot per e-post.

Förekomst av de utvalda arterna som presenteras i foldern rapporteras till Artportalen; www.artportalen.se

Även föreningar och privatpersoner uppmuntras att rapportera till Artportalen.

Sista dag för rapportering av enkätsvar och data i Artportalen är;
2015-11-15

Därefter kommer data laddas ner från Artportalen och bearbetas.
En färdig rapport kommer att publiceras av länsstyrelsen våren 2016.

Tack på förhand för din insats – den är viktig!

Observera!

Allmänhetens rapportering kan endast göras via www.artportalen.se och ej per telefon eller post. Är du ny rapportör? På Artportalen hittar du en bra Kom igång – guide!

För att vi ska ha möjlighet att behandla er data måste all rapportering inom projektet göras senast 2015-11-15.

Det är dock viktigt att fortsätta rapportera till Artportalen för att ge en bra bild av arternas spridning i framtiden.